

स्वीकृत समाधानको लागि सरकारी प्रतिवद्धतामा प्रश्न

सेरा तामाङ

(मार्टिन चौतारी)

पूर्व सम्झौताको आवश्यकता

निकोलसले वार्तापूर्व गर्नुपर्ने तयारीका बारेमा बताउँदै अनौपचारिक छलफल र वार्ताकारहरूबीच घुलमिल हुन सकेन भने वार्ता असफल हुनसक्छ भन्नुभयो । हामीले सन् २००१ जुलाई र सन् २००३ फेब्रुअरीमा नेपालमा भएका शान्ति वार्तालाई हेर्दा भने यो कुरा कति महत्वपूर्ण छ भन्ने बुझ्छौं ।

सन् २००१ को वार्तामा नेकपा माओवादीले आफ्ना मागहरू पेस गरे । तर सरकारले आफ्नोतर्फ बाट केही पनि लिखित मुद्दा राखेन र माओवादीले अधि सारेका सबैकुरा अस्वीकार गरिदियो । यसले अनौपचारिक छलफलको अभावलाई स्पष्टसँग देखाउँछ । सन् २००३ को वार्तालाई हेर्दा भने पनि माओवादीले अप्रिलमा २४ बुँदे माग पेस गरे तर सरकारले १७ अगस्टसम्म त्यसको जवाफ दिएन । यसले सरकारको काम गर्ने अव्यवस्थित शैली र वार्ताप्रतिको जिम्मेवारीबोध नभएको देखाउँछ । मलाई लाग्छ यी कुरामा पनि ध्यान पुऱ्याउनुपर्छ ।

सरकारी दायित्वको अभाव

सम्झौता वार्ताप्रति सरकारी उत्तरदायित्व कति हुन्छ ? राज्य र सेना तथा सेना र राजाको सम्बन्धबाट पनि यसलाई हेर्न सकिन्छ। सैनिकको बढ्दो साहस, शक्ति र बल स्पष्टरूपमा देखिन्छ। सन् २००२ मा त्यतिखेरका प्रधानसेनापतिले राजनेता र राजनीतिक पार्टीहरूको सार्वजनिक रूपमै खिल्ली उडाएका थिए। दोस्रो वार्तामा विश्वास निर्माणका लागि सेना व्यापकको पाँच कि.मि. क्षेत्र वरपरमात्र जान पाउने कुरा राखियो तर सेनाले मानेन। अर्कोकुरा, शान्ति प्रक्रियामा जनताको सहभागिता बढाउनुपर्ने देखिन्छ। सरकार तथा अन्तर्राष्ट्रिय शक्तिहरूसँग माओवादीलाई राजनीतिक दायराभित्र राख्ने योजना र मापदण्डको अभाव देखिन्छ। यतिबेला माओवादी सैनिक सङ्गठनजस्तो मात्र छ। उनीहरूलाई राजनीतिक तथा नागरिक सङ्गठनको रूपमा सहयोग गर्ने योजनाको अभाव छ।

मध्यस्थता र अन्तर्राष्ट्रिय समुदायको भूमिका

निकोलसले आफ्नो कार्यपत्रमा तर्क गरेका छन् - एक अर्कालाई सहूलियत दिन गाह्रो पर्ने र अर्काको कुरा मान्दा इज्जत गएको जस्तो ठान्ने परिस्थितिमा मध्यस्थता अथवा तेस्रो समूहको अवश्यकता हुन्छ। नेपालमा यस्तै किसिमको परिस्थिति छ। अन्तर्राष्ट्रिय शक्तिलाई समावेश गराउँदा कसलाई सहभागी गराउने भन्नेकुरा महत्वपूर्ण हुन्छ, भन्ने प्रदीप ज्ञवालीको तर्कसँग म सहमत छु। हामीलाई अन्तर्राष्ट्रिय मध्यस्थता चाहिन्छ, किनभने विगतमा आफ्नै प्रयासमा गरिएका वार्ताहरू असफल भएका छन्। अन्तर्राष्ट्रिय समुदायले हामीलाई सहयोगगर्न सक्छ तर उनीहरूका कारणले उत्पन्न हुनसक्ने नकारात्मक प्रभाव एउटा विचारणीय पक्ष हो। सैनिकीकरण पहिलो मुद्दा हो। कति दाताहरूले सैनिक सहयोग दिइरहेका छन्। त्यस्तो सहयोगले सैनिक विजय सम्भव छ भन्ने राज्यको धारणालाई बल पुऱ्याउँछ।

दोस्रो मुद्दा, कतिपय दाताहरूले माओवादीको इमान्दारितामाथि शङ्का गर्छन् । तर मेरो तर्क छ, ऐतिहासिक रूपमा हेर्दा भने पहिलेका वार्ता अव्यवस्थित रहेका पाउँछौ । सरकारतर्फबाट अव्यवस्थित र अनुत्तरदायित्वपूर्ण कुरा गरिएकाले वार्ता विफल भएका हुन् । साँच्चै भन्ने हो भने त शान्तिवार्ता भएकै छैन, वार्ता गर्न बाँकी नै छ ।

कोफी अन्नानले संयुक्त राष्ट्रसङ्घले नेपालमा मध्यस्थता गरी सहयोग गर्न सक्छ भन्नुहुँदा नेपालका लागि राष्ट्रसङ्घीय आवासीय प्रतिनिधि म्याथ्यु कहानेले नेपाललाई राष्ट्रसङ्घीय मध्यस्थता चाहिँदैन भन्नुभयो । मलाई लाग्छ कोफी अन्नान उहाँका हाकिम हुनुहुन्छ । या त उहाँले वर्तमान स्थिति बुझ्नु भएको छैन या उहाँसँग अर्कै कुरा छ - जुन केही पत्रपत्रिकामा केही व्यक्तिहरूले ल्याएका छन् ।

दाताहरूको भाषा हेरियो भने पनि उनीहरूले माओवादीलाई आतङ्ककारी भनेका छन् । सन् २००२ मै पद्मरत्न तुलाधरले माओवादीका राजनीतिक माग छन्, उनीहरू राजनीतिक शक्ति हुन् र त्यसको पहिचान गर्नुपर्छ भन्नुभएको थियो । तर अमेरिकी राजदूत तथा स्टेट डिपार्टमेन्टका आतङ्ककारी विरोधी कार्यक्रमका संयोजक टि. कोफर ब्याकको उदाहरण लिऊँ । तीन महिनाअघि नेपाल आउँदा उहाँले आफ्नो अन्तर्वार्तामा यसो भन्नु भयो- “माओवादी विरुद्धको कारवाही आतङ्कवाद विरुद्धको कारवाही हो, किनभने माओवादीले प्रयोग गरेका तरिका घृणास्पद छन् र मैले कारवाही गरेका मध्ये माओवादीहरू सबभन्दा खराब छन् ।” यसले देखाउँछ आतङ्कवाद विरोधी लडाइँको नाममा अमेरिकाले राज्यलाई सहयोग गर्ने छ र सम्भ्रौता प्रक्रियाले प्राथमिकता पाउने छैन ।

अप्रजातान्त्रिक राजनीतिक व्यवस्था, सक्रिय राजतन्त्र, सैनिकको बढ्दो शक्ति र स्वतन्त्रता, अव्यवस्थित पूर्व वार्ताहरू र शान्तिका लागि उपयुक्त वातावरण बनाउन अत्यन्तै न्यून कदमहरू चालिएको समयका बीच हामीले शान्तिवार्ता गर्नुपर्ने स्थिति छ । हामी भाषिक खेलबाट बाहिर निस्कनु पर्छ र प्रत्येक कदम वस्तुनिष्ठ, मूर्त र विस्तृत योजनाअन्तर्गत राखी अगाडि बढ्नुपर्छ ।